

Civil részvételt, alapjogi szemléletet, átláthatóságot

SZAKMAI KÖVETELMÉNYEK AZ UNIÓS
FORRÁSFELHASZNÁLÁS LEGITIMITÁSÁNAK
ERŐSÍTÉSÉRE

2026. május

Társaság
A Szabadságjogokért

Szerző:

Fernezelyi Bori

a TASZ advocacy szakértője, a monitoring bizottságokba delegál tagja
fernezelyi.bori@tasz.hu

Készült:

- a TASZ elmúlt 3 éves Monitoring Bizottságokban (EFOP Plusz, TOP Plusz, RRF, Oktatási albizottság, a Pedagógus életpályamodell értékelése és a Partnerség elvének érvényesülése értékelési projekt irányító bizottságokban szerzett tapasztalata alapján),
- részben a jelenleg futó programok, de elsősorban a 2028-2034-es uniós költségvetési ciklus előkészítése és végrehajtása kapcsán.

1. Gyenge a civil részvétel a forrásfelhasználásban

Legjelentősebb problémák

- A programok tervezésébe a civil és szakmai szereplők bevonása nem érdemi és nem rendszerszintű.
- A döntéshozatal nem épít a helyi tapasztalatokra és valós társadalmi igényekre.
- Ennek következménye: a források gyakran nem a legfontosabb problémákra irányulnak, és a beavatkozások hatékonysága alacsony.
- A monitoring bizottságok civil összetétele nem garantálja a program szempontjából releváns szakmai lefedettséget és nem biztosít valós társadalmi reprezentációt.
- A civil részvétel működési feltételei gyengék: a megküldött döntés-előkészítő anyagok feldolgozására rövid, előre nem tervezhető határidők, elégtelen kapacitások a feladatok ellátásához.

Megoldási javaslatok

- A következő finanszírozási ciklus (2028-2034) programjainak tervezése során biztosítani kell a civil és szakmai szervezetek korai, széleskörű és érdemi bevonását, amelyhez megfelelő idő- és erőforrás-keretek állnak rendelkezésre.
- A fejlesztési politikák érintettjeinek tapasztalatait strukturált módszertannal kell összegyűjteni, és azokat a döntéshozatal során alapvető kiindulópontként kell kezelni.
- A monitoring bizottságok összetételét úgy kell kialakítani, hogy az biztosítsa a valós civil kontrollt és szakmai relevanciát. Ennek érdekében:
 - a) a civil tagok kiválasztása átlátható, kompetenciaalapú eljárásban történjen, vagy
 - b) a civil társadalom saját kiválasztási mechanizmusán keresztül delegálhasson képviselőket (nemzetközi példák alapján), megfelelő erőforrás-támogatással.
- Az aktív civil részvételhez szükséges működési feltételeket – különösen a kapacitásokat, információhoz való hozzáférést és tervezhető munkarendet – intézményesen biztosítani kell.
- A fentieket a partnerségi elv érvényesítésére vonatkozó szabályozásban is egyértelműen és számonkérhető módon rögzíteni kell.

2. Az alapjogi megfelelés számonkérhetőségének hiánya

Legjelentősebb problémák

- Az uniós forrásfelhasználás során az Alapjogi Charta alkalmazása kötelező, de nem érvényesül érdemben.
- Az alapjogi követelmények nem jelennek meg konkrét, számonkérhető módon a felhívásokban és támogatási feltételekben.
- Hiányzik az alapjogi szempontok operacionálizált, egységes módszertana.
- Az alapjogi megfelelés ezért jelenleg formális, nem ellenőrizhető és nem kikényszeríthető.

Megoldási javaslatok

- Az alapjogi kockázatok azonosítása és kezelése legyen kötelező eleme a projekttervezésnek. (Ehhez a TASZ elkezdett kidolgozni egy alapjogi rizikóelemző eszközt, amely a gyakorlatban továbbfejleszhető.)
- Magas alapjogi kockázatú projektek esetén (pl. iskolai szegregáció csökkentésére irányuló projekt) részletes alapjogi hatásvizsgálat.
- A támogatási feltételek tartalmazzanak konkrét, számonkérhető alapjogi kritériumokat.
- Legyen alapjogi megfelelés-ellenőrzés nemcsak a kiválasztáskor, hanem a megvalósítás alatt és a fenntartási időszakban is.

3. Átláthatatlanság

Legjelentősebb problémák

- Nincs egységes, kötelező átláthatósági standardrendszer, az adatközlés nem teljes körű és nem összehasonlítható.
- A tervezési folyamat nem átlátható: a stratégiai döntések megalapozása nem nyilvános, a prioritások és forrásallokációk indokolása nem követhető, a társadalmi egyeztetések érdemben nem visszakövethetők.

Megoldási javaslatok

- Egységes, nyilvános és kereshető projektadat-platformot kell bevezetni, amely minden támogatott projektre kiterjedően, kötelező adattartalommal és géppel feldolgozható formátumban biztosítja az információk hozzáférhetőségét
- Minden nagyobb döntéshez rövid, nyilvános indokolás, elutasított projektek esetében is alapvető indokolás kell közzététetni.

- A végrehajtás során az információk hiányosak és nehezen hozzáférhetőek, a projektszintű adatok nem elérhetőek, nem kereshetőek, a döntések indokolása korlátozott.
- A monitoring szereplők hozzáférése az adatokhoz korlátozott.
- A teljesítmény értékelése elsősorban pénzügyi alapon történik, a társadalmi hatások és eredmények nem követhetőek nyilvánosan.
- Az átláthatósági szabályok megsértésének nincs érdemi következménye.

- A programtervezést átláthatóvá kell tenni: a stratégiai döntéseket megalapozó dokumentumok (helyzetelemzések, hatásvizsgálatok, háttéranyagok) kötelező, időben történő közzététele, a prioritások és forrásallokációk indokolásának nyilvánossága és visszakövethetősége, a társadalmi egyeztetések folyamatának átlátható dokumentálása és eredményeinek közzététele elengedhetetlen.
- Átláthatósági standardokat kell rögzíteni a partnerségi megállapodásban: kötelező adatközlési minimumokat és egységes formátumot és időzítést.
- Az átláthatósági követelmények megsértéséhez következményeket kell kapcsolni.

4. Nem működő jogorvoslati és panaszmechanizmusok

Legjelentősebb problémák

- A kedvezményezettek és érintettek nincsenek tisztában az őket megillető alapjogokkal, illetve azzal, hogy jogsérelem esetén hova fordulhatnak. A panaszmechanizmusok nehezen hozzáférhetőek és nem láthatók a gyakorlatban.
- A programokhoz kapcsolódó alapjogi felelősök szerepe formális, feladataik és jogköreik nem egyértelműek, működésük nem látható a nyilvánosság számára, nem rendelkeznek megfelelő kapacitással és felkészítéssel.

Megoldási javaslatok

- Közérthető és látható tájékoztatót kell készíteni a kedvezményezettek számára az egyes projektekhez kapcsolódó alapjogaikról. Kötelező elemként megjelenítendő minden projektben: milyen jogaik vannak az érintetteknek, milyen jogsérelem fordulhat elő, hova és hogyan fordulhatnak panasszal.
- Az alapjogi felelős szerepét meg kell erősíteni, feladatait és jogköreit egyértelműen kell meghatározni, kötelezően biztosítani kell a

- Az alapjogi kontroll intézményi keretei gyengék, az ombudsman szerepe korlátozott, az érintettek számára nincs valódi, könnyen igénybe vehető jogorvoslati út.

nyilvános elérhetőségét és láthatóságát minden projektben. Az alapjogi felelős számára biztosítani kell megfelelő szakmai képzést, dedikált kapacitásokat és kapjon valós beavatkozási lehetőséget jogsértés esetén.

- Egységes, könnyen használható panaszbejelentési csatornák kellene (online és offline) alacsony küszöbű hozzáféréssel. Legyen anonim bejelentés lehetőség, egyszerű, rövid bejelentési folyamat, kötelező határidők a panaszok kivizsgálására és megválaszolására. A panaszok kezelésének folyamata legyen dokumentált, nyomon követhető, részben nyilvános (aggregált formában).
- A panaszmechanizmusok mellett biztosítani kell a független, külső felülvizsgálati lehetőséget, a monitoring bizottságokban résztvevő alapjogi civil szereplők bevonásával.

A TASZ megalakulása óta azért dolgozik, hogy Magyarországon mindenki megismerhesse és érvényesíthesse alapvető emberi jogait. Évente több ezer embernek nyújtunk ingyenes jogi segítséget, több tucat ügyben látunk el bírósági képviselést, valamint képzéseket tartunk országszerte és online elérhető kisokosainkkal segítjük a polgárokat a mindennapi jogi problémák megoldásában.

Elérhetőség:

tasz.hu

tasz@tasz.hu

+36 1 209 0046

